

FORMULISME JURÍDIC I LLENGUATGE POPULAR EN UN LLIBRE DE CONSELLS DEL SEGLE XVII

per M. Roser SASTRE I TORRENS

Llicenciada en Filologia Romànica, Universitat de València

1. INTRODUCCIÓ

Per tal de presentar, d'una manera convenient, els documents que he trobat a l'Arxiu Municipal de Pego i sobre els quals base aquestes notes lingüístiques, crec necessari fer una descripció molt breu del context històric al qual pertanyen, és a dir, de la segona meitat del segle XVII (des de l'any 1642 fins el 1703).

— Un dels fets més rellevants d'aquest període és:

La imminent despoblació de la vila i d'alguns llocs propers com Favara, Atzaneta i Benumeia a causa de l'expulsió dels moriscos (decretada el 1609).

Aquesta pèrdua demogràfica s'observa encara durant tot el segle XVII, malgrat els intents de repoblació haguts amb la vinguda de colons mallorquins, ja que les condicions exigides pels senyors feudals (en el nostre cas el duc de Gandia) eren molt dures.

Si a aquest fet li afegim les plagues agrícoles, les epidèmies i el reclutament de soldats per al terç tenim unes condicions de vida miserables per a la vila.

— L'organisme polític-administratiu més significatiu de l'època, a la vila, és el Consell General format per un síndic, els jurats (en nombre no determinat) i els justícia, un en els assumptes civils i un altre en els assumptes criminals.

El jurat en cap (anomenat sempre en les Actes jurat primer) era qui proposava les qüestions sobre les quals havia de recaure la decisió dels consellers.

L'encarregat de redactar les Actes del Consell era l'escrivà, el qual ocupava a la vila un càrrec jurídic, notari generalment.

El lloc de reunió dels consellers sembla ésser la Capella de l'església o una sala de l'Ajuntament (Sala Consiliària en les Actes).

Un altre fet a destacar és que per a celebrar Consell era imprescindible el permís del duc de Gandia i així ho demostren totes les Actes consultades,

les quals vénen precedides d'una carta redactada pel síndic o pels justícia i dirigida al duc per tal d'obtenir-ne la llicència.

— Quant als documents que he estudiat, he de dir que la major part d'ells són oficials: Actes del Consell i algunes cartes trobades en els llibres d'Actes del Consell dels anys 1626-1677, 1677-1691, 1691-1703.

El contingut fa referència a qüestions de tipus administratiu, així: el repartiment de forment per a sembrar els anys de collita pobra, l'arrendament de la carnisseria, pagaments i cobraments que fa la vila, reclutament de soldats, obra i conservació de l'església i altres assumptes.

Ningú no dubta del valor històric d'aquests documents. Ara bé, el que jo intentaré demostrar és la seva importància lingüística.

2. CLASSIFICACIÓ DELS DOCUMENTS I DIFERENTS MODELS

Donat que els documents estudiats (Actes del Consell 1642-1703) presenten continguts molt variats, encara que la major part fa referència a alguna qüestió de tipus administratiu, he decidit agrupar-los en dos blocs, tenint en compte també la seva estructura, així: A) Acords i B) Certificats.

A) El terme *ACORDS* inclou aquelles Actes de Consell la finalitat de les quals és obtenir entre tots els consellers la solució més convenient als fets exposats.

Aquest tipus de document el trobem en tots els Llibres d'Actes del Consell consultats. Generalment és redactat per l'escrivà en estil indirecte i presenta una exposició dels fets, una súplica i finalment la decisió dels consellers.

B) Els *CERTIFICATS* abracen totes les Actes que justifiquen i fan constar o bé un fet o bé una decisió.

A diferència dels acords, aquests documents són sempre redactats per un notari o un procurador en estil directe i són menys nombrosos ja que sols els trobem en el Llibre d'Actes del Consell de 1691-1703.

L'estructura que presenten és la següent: Nom i cognoms del jurista que redacta, l'exposició del fet que certifica i conclusió.

— Els diferents models que he triat i que tot seguit expose són alguns dels més representatius tant pel seu contingut històric com pel seu contingut lingüístic.

A) *Models d'ACORDS*

1) Acta del Consell General celebrat el 1700 per a socórrer els més pobres de la vila (document trobat en el Llibre d'Actes del Consell de 1691-1700).

«Als quals consellers fonch proposat per Joan Banyuls, jurat primer de la present Vila de Pego, per medi i veu de mi, Joseph Sanchis notari, son escrivà, com molts pobres particulars, vehins de dita vila, han recorregut a l'amparo dels jurats manifestant trobar-se necessitats i impossibilitats de no

poder sembrar per falta de llavor, suplicant la vila els socórrega, en una quantitat de forment, com en altres ocasions se ha acostumat, que si la vila no se apiada dels pobres, no tenen remei de poder sembrar. Per lo qual a Vostres Mercés plàcia deliberar si els socorrerà als dits pobres en alguna quantitat de forment i en quina conformitat.

Ohida la qual proposta fonch deliberat, per tots los vots dels dits consellers unànimes i conformes, que atenen i considerant que l'any és estèril i la collita del forment és estada curta i dels demés fruits molt més, que els pobres no troben jornals que treballar i també ocupar-los, la vila, en moltes tandes dita obra del campanar i capella de comunió.

Que els jurats facen diligència en buscar si es trobarà qui done el forment al preu que posarà en 14 de maig, pagant-lo en lo mes d'agost.

Que els senyors Justícia, Jurats i Síndic el prenguen i el repartixquen prudencialment donant a cascú aquell forment que parega haver-se menester per a efecte de sembrar. I que dits oficials prenguen lo forment que serà menester i firmen la obligació en sos noms propis, fent-los el present Consell particular carta d'identitat als prenedors, y que els dits Jurats el repartixquen firmant ab obligació de que se li donarà, donant fiança a contento dels dits Jurats i que es suplique al Magnífic Procurador General, Excelentíssim Senyor Duch de Gandia es digne aprovar i decretar la present deliberació consiliària.

I si a sa Magnificència pareixerà que es prenga el preu, que el forment passarà en 15 de maig en lo Almodí de dita ciutat de Gandia, supuesto que l'arrendador dels drets Dominicals i del mes de la present vila està content donar lo forment a menester per a sembrar en dita conformitat.

I així fonch clos lo present Consell Particular. De quibus in Actum Sala Consiliària de Pego.

Recepit Josephus Sanchis, notarius et scriba.»

2) Acta del Consell General celebrat el 1695 per a tractar del pagament dels crèdits que deu la vila (document trobat en el Llibre d'Actes del Consell de 1691-1700).

«Als quals consellers fonch proposat per Geroni Banyuls, jurat primer de la present Vila i Baronia de Pego, per medi i veu de mi, Joseph Sanchis, notari son escrivà, com per causa d'haver-se arrendat este any la carnisseria de dita vila, franca de piló, per no haver trobat altra dita, la vila careix de la quantitat que solia traure de l'arrendament del piló, la qual quantitat li fa falta per a poder acudir a les obligacions.

Vostres mercés vegen l'expedient se pendrà per a recuperar la quantitat de 200 lliures que dita vila ordinàriament solia traure de dit arrendament, si fóra convenient posar algun pecho en los fruits que en cullen, en les compres i vendes o fer estanch del vi i arrendar taverna o fer tacha o, lo que a Vostres Mercés més convenient parega.

Ohida la qual proposició fonch deliberat, per la major part dels vots i parers, que se estanque la entrada del vi, que no puga entrar vi en los dies de mercat, i que es pose taverna i se arrende per aquell que per los senyos jurats serà ben vist, que més preu donarà de dit arrendament. I la quantitat que

faltarà per al compliment de 200 lliures que es fassa tacha en els vehins de dita vila i llocs de la contribució, tachant a cascú per la hazienda que poseheix.

Parsimodo fonch proposat fet supra que la present vila careix d'un menestral, que és molt important en la terra, i que havent fet diligència els senyors no se ha trobat cosa que convingués. I que ara, de nou, Felip Simó, menescal habitador en la vila d'Oliva, se ha ofert a que si la vila li dóna de salari 120 lliures que vindrà a viure i habitar en dita vila i servirà a tots los vehins de ella i llocs de la contribució, i que dit salari, fent lo repartiment la vila, lo que toque a pagar a cascú, que correrà per son compte el cobrar dita conducta.

Ohida la qual proposta fonch deliberat, per la major part dels vots i parers dels dits consellers, que se li donen 110 lliures cobrant-se-les ell conforme té ofert. I que per a pagar dites 110 lliures es fassa computo dels animals que hi ha en dita vila y es fassa el repartiment en esta forma: pagant los animals i mulars i rocinals en doble que els animals somerins. I si en esta conformitat vol servir, que els senyors jurats ajusten la conducta i així fonch clos lo dit Consell General. De quibus Actum in Aula Consiliaria Juratorum dicta Villa Pego.

Recepit Joseph Sanchis notarius et scriba.»

3) Acta del Consell General celebrat el 1702 a fi de continuar l'obra de l'església (document trobat en el Llibre d'Actes del Consell de 1691-1703).

«Als quals consellers fonch proposat per Pere Sala, jurat primer de la present Vila de Pego, per veu de mi Josep Sanchis, notari son escrivà, com l'obra de la Capella de Comunió i campanar, que la vila té comensada corre dos anys, que està suspensa per falta de efectes per a poder proseguir, de lo que es segueix gran perjuí i ruïna per quant en l'obra de la Capella hi ha molta obra d'algeps que, per estar descuberta, patix molt dany. I no serà rahó que una obra que ha costat tant de fer i hi ha tant gastat en ella se haja de perdre per falta de direcció.

Per lo qual a Vostres Mercés plàcia deliberar descobrint un expedient per a que en suavitat es pugua proseguir dita obra i guardar no es perda lo guanyat, sent de tanta consideració i sent també obra tant del agrado i servici de nostre Senyor i lluïment de la Vila.

Ohida la qual proposta fonch deliberat, per la major part dels vots i parers dels dits consiliaris, que se fassa un repartiment entre els vehins de dita vila, no eximint persona alguna de qualsevol estat i condició.

Que sia i es fassa dit repartiment en esta forma, fent sis escales: Que la primera pague cascú de aquella cascun disapte de cascuna semana un sou. La segona, cascú d'aquella deu diners, la tercera cinc diners, la quarta sis diners, la quinta quatre diners i la sexta pague dos diners davant dit repartiment fins tant dita obra estiga acabada i perfeccionada i pagada. I que es fassen col·lectors per a cobrar i recollir dit repartiment ab que si alguns vehins pobres, algun disapte no poguessen pagar, que se li prorrogue per a en avant donant facultat que cascú pugua pagar la porció que li tocava en diners o en fruits com sien bons i rebedors contant-se a preu corrent conforme passaran al temps

que es donaran. I el present Consell fa elecció de cinc elets además dels cinc que estan de principi elegits per a que ab més descans i acert se administre dita obra i dits cinc elets novament elegits són quatre Echlesiàstichs.

Hagen de ser les juntes en la sala dels jurats ab ingunció dels Justícia, Jurats, Mustassaf, Síndic i escrivà de la sala. A la qual Illustre Junta i Elets i oficials, el present Consell General dóna, atribuiix i otorga força e veus de Consell General per a deliberar, dispondre i ordenar tot lo que convinga tocant i concernent a dita obra i administració. I així fonch clos lo present Consell General. De quibus Actum in Aula Consiliaria Pego.

Receptit Sanchis notarius et scriba.»

B) *Models de CERTIFICATS*

1) Certificat que tracta sobre l'arrendament de la carnisseria (1693) (document trobat en el Llibre d'Actes del Consell de 1691-1703).

«Certifique jo, Pere Antoni Garcia, notari de la Vila de Pego, que el Consell General de dita vila, celebrat en nou dies del mes de l'any d'este any de mil siscentos noranta i tres; en virtut de la llicència concedida per lo Consell i Junta de Gandia, en huit dies dels mateixos mes i any, per a tractar en dict Consell General de la carnisseria i de repartir lo forment que sobra en poder síndic de avituallar.

El qual Consell General ha determinat, en quant al capítol de la carnisseria, que se arrende aquella en piló i además una dita de doscentes lliures per lo piló, i el preu de la lliura de la carn a quatre sous.

I que es córrega a qui més puixarà lo arrendament i més abaixarà lo preu de la lliura de la carn.

I quant és forment, que es reparteixca conforme se acostuma a fer sempre, sense que en manera alguna se haja deliberat cossa que contradiga els capítols de la concòrdia que se ha fet entre dita Vila i el Notable Clero de aquella.

I conscient, pues no és més lo deliberat que lo que certifique, espere que en qualsevol part plena fe sia donada.

Lo dit Garcia, notari infraescrit, posse mon signe.»

2) Certificat que tracta de l'execució portada contra un particular de la vila (1563) (document trobat en el Llibre d'Actes del Consell de 1691-1703).

Die XXVIII, mensis Augustus, del nostre any MDCXIII.

«Mossén Sebastià Castanyer, prevere síndic i Procurador del reverent Clero i Capellans de l'Església parroquial de la present Vila, proposant constituït davant la presència de Vostra Mercé, lo Jurat en lo civil i criminal de la present Vila i Baronia de Pego:

Meliore modo que potest diu que, per la present cort, insta execució contra Xoxim Mestre per pensions finides de aquells quoranta sis sous, censals reduïts, carregats per Berthomeu Mestre...

Ab acte de corregament informa per Joan, Procurador de Tena, notari,

en 13 dies del mes de desembre de l'any 1580 i que, havent-se tramés la Cort a la casa del dit Xoxim Mestre a fer escriptió de béns mobles, en la quantitat demanada en lo executori; per no ser atrobats béns nenguns que poder escriure, la Cort se'n torna en gland, com consta ab actes continuants en la present execució.

I havent-li manat, en 23 dies del proposat mes de juliol del corrent any infra deseru, fer valer i tenir les pensions del dit censal, alias succeís fer cas i lloch de jhuissió i quitament de dit censal, lo que nostra cura fer.

Per tot lo qual et alias requir sia provehit i declara haver succeït lo cas i lloch de jhuissió i quitament de dit censal, donant facultat al dit proponent per a executar per la propietat de aquell.

Complimente a vosté implorando.»

3) Certificat justificant d'un canvi de propietat (1698) (document trobat en el Llibre d'Actes del Consell de 1691-1703).

Die XIII, mensis Aprilis, anno MDCXCVIII.

«Sit omnibus notum que Joan Ferrando de Fancesc, ciutadà de la present Vila de Pego, habitual Procurador de Joachim Vidal, ciutadà de la Universitat de Palma. Segons conta de son poder ab acte rebut per Pasqual Morant, notari, en set dies del mes de febrer de l'any mil siscentos noranta huit... No se presentixga.

Confessa en veritat, reconeix haver hagut i rebut, ab tota sa voluntat, realment i de contants dels Justícia i Jurats, Síndic i singulars persones de la present vila de Pego absents, e per mans de Miquel Joan Sendra, collector del diner repartit entre els particulars de dita vila:

D'una part quatre centes cinquanta lliures, moneda reals de València, mitat de la propietat d'un canvi de propietat de nou centes lliures que del dit Joachim Vidal, son principal, prengueren Joseph Garcia, Joan Banyuls, Andreu Ferrando, Francesc Alzina de Joan i Joan Ferrando de Jaume segons consta ab Actes de procura i Àpocha de Benys rebuts per lo notari infraescriu, en sis dies del mes de febrer de l'any 1697.

I d'altra part, huitanta quatre lliures, sis sous per los interessos de dit canvi discorregut fins lo dia 22 del mes de febrer proposat del corrent any mil siscentos noranta huit.

Per ser este lo fet de la veritat i estar satisfet i pagat, en dit nom firma la present Àpocha et quia Renuntiavit dicto nomine. Actum Pego.

Vicent Sanchis de Joseph i Pasqual Miralles, llauradors de dita Vila de Pego.»

3. LA LLENGUA DELS DOCUMENTS OFICIALS

— Pel que fa a la llengua de les Actes del Consell no resulta gens estrany trobar el registre jurídic-administratiu de l'època, tenint en compte que aquests documents són redactats per funcionaris amb un càrrec jurídic important, notaris, procuradors...

Les característiques més significants d'aquest registre són:

- La tendència cap a la matisació, la precisió, l'objectivitat i la impersonalitat, així com la tendència cap a l'ús d'una fraseologia específica, d'un vocabulari propi.
- És rellevant també la fixació de sintagmes lexicalitzats.

Hom hi observa la coexistència del llatí amb el català (el llatí ha estat durant molts segles la llengua per excel·lència dels notaris). Queda manifest també l'ús d'unes fórmules invariables i determinades per a cada tipus de document, les quals fórmules són en llatí o en català i tenim la sospita que els notaris les copiaven d'uns *vademecums* que seguien al peu de la lletra.

— L'estructura global dels documents és la següent:

- A — Data o encapçalament amb la presentació dels fets.
- B — Resolució del Consell, súplica en les cartes.
- C — Conclusions i comiats.

— Tant la quantitat com la varietat de fórmules trobades (moltes són fórmules jurídiques) en tots els documents consultats ens porten a fer-ne una classificació i un breu estudi seguint l'estructura abans assenyalada, així:

A) *L'encapçalament*. — És la part inicial del document i ens exposa el fet a tractar. Consta de la data (en llatí o en català), dels noms i cognoms d'aquells qui redactaven el document quan es tracta dels *certificats* o d'aquells qui exposaven la qüestió a resoldre quan es tracta dels *acords* i finalment del fet que s'exposa.

— La fórmula més freqüent en aquest apartat és:

Per als *ACORDS*:

«Als quals consellers fonch proposat per dit X... (nom i cognoms), jurat primer, per veu de mi X... (nom i cognoms), notari son escrivà, com...».

1680 — A.C.G. per a remeiar les necessitats dels pobres de la vila.

1694 — A.C.G. per a tractar del repartiment del blat sobrant.

1695 — A.C.G. per a tractar de l'arrendament de la carnisseria.

1696 — A.C.G. per a tractar de l'arrendament de la carnisseria.

1697 — A.C.G. per a tractar del pagament del terç.

1698 — A.C.G. que manifesta la desaprovació del duc de Gandia.

1700 — A.C.G. per a remeiar les necessitats dels més pobres.

1702 — A.C.G. a fi de continuar l'obra de l'església.

Per als *CERTIFICATS*:

Les fórmules que presenten els documents classificats com a certificats són mes variades i depenen del funcionari que els redacta i també de la finalitat per la qual han estat redactats, així trobem les fórmules següents:

«Certifique jo, X... (nom i cognoms del funcionari en qüestió), notari i escrivà de la Vila de Pego que...».

- 1693 — Certificat tractant sobre l'arrendament de la carnisseria.
1694 — Certificat acordant una ajuda econòmica al Principat de Catalunya, pagament d'una taxa.
1698 — Certificat justificant d'un canvi de propietat amb una fórmula diferent a l'esmentada abans:

«Sit omnibus notum que X... (nom d'un particular), ciutadà de la present vila de Pego, habitual Procurador de X... (nom d'un altre particular), segons consta Confessa haver hagut i rebut ...».

1563 — Certificat instant execució contra un particular de la vila:

«Mossén X ... (nom i cognoms), prevere Síndic i Procurador del reverent Clero i Capellans de l'Església parroquial de la present vila, proposant constituït davant la presència de Vostra Mercé la Justícia en lo civil i criminal Diu que per la present cort insta execució contra X ... (nom i cognoms d'un particular)...».

B) *Exposició dels fets o peticions*. — És la part central dels documents i presenta la matèria proposada als consellers en el cas dels *ACORDS* i el fet a constatar en el *CERTIFICATS*.

Les fórmules més freqüents per als *ACORDS* són:

«X... (nom i cognoms d'un funcionari), síndic de dita vila, suplica sia de servici de la vila expressada...»

1642 — Carta dirigida a la Duquesa Comtessa d'Oliva.

1696 — A.C.G. acordant una ajuda als més pobres de la vila.

En aquest document trobem la mateixa construcció amb alguna variació: «...Fonch proposat per X... i per veu de mi. X... Com molts particulars pobres de dita vila han suplicat als senyors Jurats que la vila els favoreixca en...».

1700 — A.C.G. acordant una ajuda als pobres.

«...Com molts pobres particulars ... han recorregut a l'amparo dels Jurats... suplicant la vila els socórrega...».

Un altre tipus de fórmula que trobem en aquest apartat és:

«A Vostres Mercés plàcia deliberar lo més convenient...».

1697 — A.C.G. tractant de continuar en la defensa d'una causa particular.

1696 — A.C.G. tractant del repartiment de blat als pobres.

1700 — A.C.G. exposant les necessitats del Duc de Gandia.

1702 — A.C.G. tractant de continuar l'obra de l'església.

Quant als *CERTIFICATS* les construccions més emprades són:

1563 — Certificat instant execució contra un particular.

«...Informa per Joan Mestre que...».

1693 — Certificat tractant sobre el pagament de crèdits que deu la vila.

«...El qual consell ha determinat...».

1703 — Certificat fent constar la convocatòria de Consell General.

«...Ell en lo dia de hui de manament dels Magnífics Justícia i Jurats ...havent convocat...».

C) *Resolució dels consellers.* — Generalment aquest apartat segueix a la proposta feta pels jurats i ens dóna a conèixer quina és la decisió del Consell.

Pel que fa als *ACORDS*, la fórmula més utilitzada és:

«Ohida la qual proposta fonch deliberat per la major part dels vots i parers dels dits consellers que...».

1694 — A.C.G. sollicitant ajuda per als més pobres de la vila.

1695 — A.C.G. tractant del pagament de crèdits que deu la vila.

1696 — A.C.G. tractant de l'arrendament de la carnisseria.

1697 — A.C.G. tractant de continuar la defensa d'una causa particular.

1700 — A.C.G. sollicitant ajuda per als més pobres de la vila.

1700 — A.C.G. tractant d'aconseguir una quantitat de diners al duc de Gandia.

— Aquesta fórmula presenta alguna variació en certs documents, així:

En les Actes de 1697 i 1700 abans esmentades trobem:

«...per tots los vots unànimes i conformes...» i també el mot «consiliaris» en lloc de «consellers».

— Aquest apartat no és propi dels *CERTIFICATS*. No hi constatem, doncs, cap fórmula.

D) *Conclusions i comiats.* — Aquesta és la part última dels documents i consta d'unes fórmules (generalment en català) afegides pels escrivans encarregats de redactar els documents, per tal de donar veracitat i oficialitat a les decisions acordades.

També hi trobem la fórmula d'autenticació del comiat dels consellers en llatí.

— La fórmula més emprada en les conclusions dels *ACORDS* és:

«...Que es comense a... donant força lo present Consell General al Consell Particular per a que...».

1681 — A.C.G. tractant del pagament a un particular per part de la vila.

1694 — Acord del notari P. A. Garcia concedint un pagament al Principat de Catalunya.

1696 — A.C.G. tractant sobre l'arrendament de la carnisseria.

Este document presenta la següent variació:

«...donant força i facultat per a dormir els capítols tocant i concernent a...».

1696 — A.C.G. tractant del repartiment del forment.

S'hi troba la fórmula primera sense cap variació.

1697 — A.C.G. tractant del pagament al terç (la mateixa fórmula).

— Quant als *CERTIFICATS*, trobem fórmules diferents, així:

«Conscient, pues no és més lo deliberat que lo que certifique, espere que en qualsevol part plena fe sia donada...».

1693 — Certificat tractant sobre l'arrendament de la carnisseria.

1694 — Certificat tractant sobre un pagament al Principat de Catalunya. «...donant facultat al dit proponent per a executar per la propietat d'aquell, complimente a vosté implorando».

1563 — Certificat instant execució contra un particular.

«Per ser este lo fet de la veritat i estar satisfet i pagat en dit nom firma la present Apocha...».

1698 — Certificat justificant d'un canvi de propietat.

— La fórmula següent és la d'autenticació dels comiats i la trobem tan sols en les Actes del Consell:

«De quibus, Actum in Aula Consiliaria Vila de Pego».

«Recept X... (nom d'un funcionari), notarius et scriba».

E) *Altres construccions i fórmules jurídiques* trobades en els documents encara que menys freqüentment.

«X.X.X. (noms propis)... vehins tots de la present vila, convocats en la sala de consellers de dita vila, ahon per a tractar los negocis tocants i concernents a dita vila es solen juntar i congregar...».

Aquesta fórmula, la trobem en els encapçalaments de les Actes del Consell Particular dels anys següents:

1691 — A.C.P. donant permís a un particular per a entrar son bestiar a la vila.

1691 — A.C.P. tractant sobre l'elecció de majorals per a la festa dels Sants de la Pedra.

1692 — A.C.P. tractant del censal d'eixe any.

1692 — A.C.P. fent públiques unes cartes del Virrei.

«Com en altres ocasions se ha acostumat...» i també la fórmula: «Com se sol i acostuma a fer...».

1680 — A.C.G. tractant de les necessitats dels pobres.

1693 — A.C.G. tractant del repartiment del blat.

1700 — A.C.G. tractant de repartir diners als més pobres.

Aquesta fórmula, la trobem després d'una súplica.

Hom observa també en alguns documents la presència d'unes construccions que denoten la influència que va exercir el llatí sobre la llengua dels notaris. Així:

— Construccions que recorden els ablatius absoluts llatins:

«Constituhits tots los damunt dits consellers...».

- 1691 — A.C.P. fent elecció de majorals per a la festa dels Sants de la Pedra.
- 1703 — A.C.G. «Vista dita instància...» (convocant tots els veïns per a celebrar Consell).
- Construccions en gerundi:
 «Considerant los Justícia i Jurats de la vila de Pego...».
- 1642 — Carta a la Duquesa Comtessa d'Oliva.
 «Havent-se juntat lo Consell Particular de dita Vila...».
 «Constant a dit Consell que les viles circumvehines han fet...».
- 1694 — Certificat tractant d'un pagament al Principat de Catalunya.
 «...Havent-se tramés la cort a la casa del dit...».
- 1563 — Certificat instant execució contra un particular.
- Sintagmes fixos com:
 «Ex pena» — 1642 Carta a la Duquesa Comtessa d'Oliva.
 «...que los marranxons feien gran defast de tot lo terme de dita vila ex pena de 25 lliures...».
 «Sots pena» — 1552 Carta donant ordres per al bon manteniment de les séquies.
 «I que sots pena de sexanta sous no netegen ni escuren lo demás...».

Pel que fa a la coexistència del llatí amb el català, en aquest mateix sintagma, no hem pogut traure una observació prou neta ja que tan sols el trobem en els documents abans esmentats.

Podríem suposar que cada funcionari emprava la fórmula que millor li pareixia.

- «...en set dies dels mateixos mes i any...».
 «...en sis dies del mes de desembre de l'any...».
- 1698 — Certificat justificant d'un canvi de propietat.
 «...en 13 dies del mes de febrer de l'any...».
- 1563 — Certificat instant execució contra un particular.
- Altres fórmules com:
 «Prestat en mà i poder del notari infraescrit...».
- 1703 — Acta convocant tots els veïns al Consell General.
 «Ab acte rebut en set dies del mes...».
 «Ab tota sa voluntat realment i de contants dels Justícia i Jurats...».
- 1698 — Certificat justificant d'un canvi de propietat.

F) Fórmules i construccions llatines.

Amb la relació de fórmules i construccions que expose tot seguit pense que queda demostrada la vigència del llatí en el llenguatge jurídic-administratiu del segle XVII. Així:

UT SUPRA 'Com més amunt'.

1697 — A.C.G. («...fonc proposat ut supra que...»).

- SIT OMNIBUS NOTUM* 'Siga de tots conegut'.
1698 — Encapçalament d'un certificat.
- OMNES SIMUL* 'Que tots al mateix temps'.
1680 — A.C.G. («...Per lo qual omnes simul obtinguen renunciant a...»).
- MELIORE MODO QUO POTEST* 'De la millor manera que pot'.
1563 — Certificat («...Meliores modo que potest diu que per la present cort...»).
- MEDIO JURAMENTO* 'Mitjançant jurament'.
1703 — Acta.
- PULSATA HORA SEPTIMA ANTE MERIDIEM* 'A les set del matí'.
1703 — Certificat (encapçalament).
- QUA ADMISSA* 'Acceptada la qual'.
1703 — Certificat («...Admeteren aquella qua admissa...»).
- UT MORIS* 'Com de costum'.
1691 — A.C.G. («Convocats en dita sala ut moris...»).
- PROVIDET* 'Procura'.
1707 — Acta revisant una causa particular («...provident que cada una de les parts nomene...»).
- RETULIT* 'Convé que'.
1703 — Certificat («Retulit Diego de Contreres, ministre públic...»).
- CIRCA PRAEDICTA* 'Coneguda de tots'. 'Que es puga presentar'.
1697 — A.C.G. («...donant força al present Consell Particular per a allanar qualsevol dificultat circa praedicta»).
- DICTO DIE* 'En dit dia'.
1703 — Certificat (Encapçalament).
- QUIA RENUNTIAVIT DICTO NOMINE* 'A la qual ha renunciat en dit nom'.
1698 — A.C.G. (Conclusió de l'Acta).
- PROVIDEBITUR POSSE* 'Que puga ésser procurat'.
1707 — Carta (Comiat de la carta).
- CONTINETUR* 'Es manté en eixa postura'.
1695 — A.C.G. (Final d'Acta).

4. REGISTRE LINGÜÍSTIC GENERAL

A més de les fórmules abans esmentades he d'assenyalar alguns aspectes morfològics d'interés per a l'evolució històrica de la llengua.

- 1) Pel que fa als verbs, hi trobem:
 - a) Ús de la variant occidental contra la cancelleresca en —EIX en les següents formes verbals: SEGUIX, PATIX, ATRIBUIX (A.C.G. tractant de continuar l'obra de l'església— 1702).
 - b) Indicis de la possible presència de repobladors mallorquins en les formes: HAGI, VEGUIN (Carta de 1707).

- c) Manteniment de formes verbals antigues com:
SIA, SIAN (A.C.G. 1680. Certificats de 1693 i de 1694).
- d) Alternança de formes de l'imperfet subjuntiu en «S» i de formes en «R»:
CONVINGUÉS (A.C.G. de 1695— «Havent fet diligència els senyors, no se ha trobat cosa que convingués»).
- VOLGUÉS (A.C.G. de 1696— «...demanen que pendran forment si se'ls volgués donar a mesura rasa»).
- SE'N PRENGUESEN (Carta de 1707 «...El dit Seresola donà l'ordre que se'n prenguessen 9 tant solament»).
- PRENGUERA (Carta de 1707 «...donant ordre al dit sastre que li prenguera nou pams de drap...»).

2) Altres observacions:

- a) Ús generalitzat de l'adjectiu demostratiu «este» en lloc de «aquest».
(A.C.G. de 1698 «...d'este corrent any...».)
A.C.G. de 1696 «...la gran necessitat de reclutar lo terç d'este regne que està en...».)
A.C.G. de 1694 «...per ser este any...».)
- b) Ús del possessiu «SOS» en lloc de «LLURS».
(A.C.G. de 1680 «...en sos noms propis».)
A.C.G. de 1700 «...en sos noms propis».)
- c) La preposició «PER A» indicant finalitat i temps:
A.C.G. de 1696 «...per a que tots los que vullen llavor...».
(Indica finalitat i més que preposició és conjunció).
A.C.G. de 1687 «...donant força al Consell Particular per a nomenar...» (finalitat).
A.C.G. de 1681 «...que es fassa una tacha per a pagar la mitat de dita...» (finalitat).
A.C.G. de 1680 «...per a dos d'Agost» (temps).
A.C.G. 1681 «...per a lo dia de Nadal» (temps).
A.C.G. de 1694 «...per al dia de Tots Sants» (temps).
- d) Hi trobem també «PERQUÈ» utilitzat en sentit de finalitat:
Acta de C.G. de 1694 «...i perquè en qualsevol part plena fesia donada...».)
Carta de 1642 «...i perquè tinga lo fi que...».)

— Quant a l'aspecte lexicogràfic, documentem una bona quantitat de mots d'ús rural i popular, alguns dels quals ja no viuen avui. Assenyalem també la introducció de molts castellanismes.

3) Mots d'ús rural i popular:

A.C.G. — 1695 *MULARS*, *ROCINALS* i *SOMERINS*

(Adjectius referents als animals de càrrega).

'Muls i mules, rossins, burros i burres'.

A.C.G. — 1695 *CAMBRA* 'Lloc on es guarda el blat'.

A.C.G. — *CAFISSOS* 'Mesura antiga del blat = a 24 barcelles, equivalent a 666 Kg.'.

A.C.G. — 1696 *MESURA RASA*

MESURA CORRENT.

'Diferents mesures del blat: la mesura corrent era menys complida que la mesura rasa'.

Carta 1642 *MARRANXONS* 'Porcells menuts'.

A.C.G. — 1696 *BO*, *REBEDOR*, *GARBELLAT*.

'Adjectius referents al bla'.

(«...que es torne el blat a mesura rasa, bo, rebedor i garbellat»).

A.C.G. — 1691 *ALFARRASSADORS* Derivat d'alfarrassar 'ataïllar'.

'Funcionaris que ajustaven el pagament de la renda o dels fruites a ull'.

Carta 1652 *ESCURAR* 'Netejar de fang, pedra i brossa'.

(«...Que no netegen ni escuren lo demás de la séquia de son enfront...»).

A.C.G. 1698 i 1702 *DISCÓRRER* utilitzat amb significats diferents: 'Passar el temps' i 'Donar ordenament'.

(«...los interessos discorreguts fins 22 de febrer...» 1698. «...Que es discórrega un expedient per a...» 1702).

A.C.G. 1698 *MITAT* 'Meitat'.

A.C.G. 1702 *ALGEPES* 'Sulfat de calç hidratat'.

(La forma 'algep' pronunciada sense «s» és la més estesa a Pego).

A.C.G. 1700 i 1702 *COMUNIO* 'Capella de comunió, lloc on es pren el sagrament de l'Eucaristia'.

Carta 1642 *DEFAST* 'Devast o destrucció'.

(«...los marranxons feien gran defast de tot lo terme»).

Carta 1642 *BANDEIG* 'Acció d'apartar'.

(«Suplica sia de servici de la vila que en dit bandech...»).

A.C.G. 1702 *QUINTA* 'Cinquena' (Variant occidental).

A.C.G. 1686 *TERNAR* 'Derivat de terna, tres'.

(«Com en la vila han ternat ara de nou tres soldats...»).

A.C.G. 1686 *POT* 'Possible impost en espècies, oli o sal'.

(«...més s'estimaran pagar algun pot que no retindre algun soldat en casa...»).

4) Relació dels castellanismes trobats en els documents consultats:

A.C.G. 1694 *ENTONCES* 'Llavors'.

A.C.G. 1695 i 1700 *HAZIENDA* 'Hisenda'.

A.C.G. 1702 *AGRADO* 'Gust'.

A.C.G. 1700 *A CONTENTO* 'A favor de' (fórmula emprada per l'escrivà).

A.C.G. 1700 *SUPUESTO* 'Donat que'.

A.C.G. 1691 *GANADO* 'Bestiar'.

A.C.G. 1695 *CAREIX* 'Li manca'.

A.C.G. 1696 *ATENTO* 'Tenint en compte' (Emprat també com una fórmula).

A.C.G. 1700 *AHOGOS* 'Dificultats'.

A.C.G. 1703 *PUESTO* 'Lloc'.

A.C.G. 1694 *CENSO* 'Censal'.

A.C.G. 1694 *DESPUÉS* 'Després'.

Un altre castellanisme que destaquem és l'adjectiu ordinal *PRIMER* 'En cap' emprat per a designar el Jurat en cap en totes les Actes consultades.

5) Construccions populars:

A.C.G. 1702 *FER SIS ESCALES* per a pagar una taxa.

(«...Que es fassa dit repartiment fent sis escales»).

A.C.G. 1702 *CORRE DOS ANYS* («corre dos anys que l'obra de l'església està comensada»).

A.C.G. 1700 *NO TROBEN JORNALS QUE TREBALLAR* («Els pobres de la vila no troben jornals que...»).

A.C.G. 1702 *S'HA OFERIT A QUE*

(«F. Simó, menescal habitador de la vila de... s'ha oferit a que si la vila li dóna...»).

5. CONCLUSIONS:

1) Crec que l'interés lingüístic d'aquests documents queda prou demostrat, sobretot en l'aspecte del llenguatge jurídic, tant pel nombre d'expressions assenyalades com per les fórmules llatines que han estat emprades, algunes vives encara avui com: *UT SUPRA*, *UT MORIS*.

2) Pense que seria molt interessant també ampliar aquest petit estudi amb més documents de la mateixa època com són: Llibrets de Béns, Llibres de Justícia, Cartes de Pagaments, etc.

3) Reconec, sobretot, que s'hauria de recuperar la redacció de tot tipus de document oficial en la nostra llengua. Seria una mostra de bona voluntat, per part de les institucions jurídic-administratives, cap a una vertadera normalització de la llengua.

4) Documentem finalment mots i variants formals de gran interès per a la història de la llengua.

5) Aquests resultats es poden estendre, amb certesa, a altres zones del País Valencià i presenten els últims moments de la llengua oficial administrativa catalana al País Valencià. Es veu ja com està de castellanitzada.

GLOSSARI

- Alfarrassadors* 'Els que ataüllaven el blat' A.C.G. 1691.
Algeps 'Guix' A.C.G. 1702.
Bandeich 'Bandeig, desterrament' Carta 1642.
Cafissos 'Mesura antiga = 666 Kg.' A.C.G. 1695.
Cambra 'Lloc on es guarda la renda' A.C.G. 1695.
Comunió 'Capella de Comunió' A.C.G. 1700 i 1702.
Defast 'Devast, destrucció' Carta 1642.
Discórrer 'Passar el temps, donar ordres' A.C.G. 1698 i 1702.
Escurar 'Netejar de pedra i brossa' Carta 1652.
Garbellat 'Arreplegat en garbes' o 'Passat pel garbell' A.C.G. 1696.
Marranxons 'Porcells menuts' Carta 1642.
Mesura corrent 'Mesura normal' A.C.G. 1696.
Mesura rasa 'Mesura més complida' A.C.G. 1696.
Mitat 'Meitat' A.C.G. 1698.
Mulars 'Muls i mules' A.C.G. 1695.
Pons 'Ponts' Carta 1652.
Pot 'Impost en espècies, oli o sal' A.C.G. 1686.
Quinta 'Cinquena' A.C.G. 1702.
Rebedor 'Que es puga rebre' A.C.G. 1696.
Rocinals 'Rossins' A.C.G. 1695.
Ternar 'Arribar-ne tres' A.C.G. 1686.

Abreviatures emprades:

- A.C.G. = Acta de Consell General.
A.C.P. = Acta de Consell Particular.

BIBLIOGRAFIA:

- ALCOVER-MOLL (DCVB), *Diccionari català-valencià-balear*, 10 vol. Palma de Mallorca, 1972.
CAHNER, M. *Epistolari del Renaixement*, 2 vol. València (Clàssics Albatros), 1977.
CASANOVA, E. *El dret local valencià i la història de la llengua catalana*, «Revista de Llengua i Dret», II, ps. 73-83.
COSTA MÁ, J. *El Marquesat de Dénia, estudio geogràfico*, València (Ed. Universidad de Valencia) 1977, ps. 76-83.
DUARTE I MOTSERAT, C. *Per a una definició de llenguatge administratiu*, «Revista de Llengua i Dret», I, ps. 3-8.
REGLÀ, J. *Aproximació a la Història del País Valencià*, València (Ed. 3 i 4), ps. 86-97, 174-178.
SOLÉ I COT, S. *La llengua dels documents notariais catalans en el període de la Decadència*, «Recerques» núm. 12, ps., 39-56.